

De noodzakelijke verandering van het (gemeentelijk) Sociaal Domein

Platform Sociaal Domein VNG Overijssel 2 oktober 2025

Ray Geerling

Het gemeentelijk Sociaal Domein, een uitdagende taak voor de toekomst

•

constateringen

1. **Stijgend gebruik en kosten:** Het gebruik van voorzieningen in het sociaal domein, zoals de Wmo 2015 en jeugdzorg, blijft stijgen, wat leidt tot hogere kosten.
2. **Overschatting van eigen kracht:** De zelfredzaamheid en ondersteuning vanuit het netwerk worden vaak overschat. Niet iedereen beschikt over de vaardigheden of het netwerk om zonder formele hulp te kunnen.
3. **Niet iedereen wordt bereikt:** Een deel van de mensen in een kwetsbare positie wordt niet bereikt door de huidige ondersteuning.
4. **Samenleving nog niet inclusief:** Mensen met beperkingen hebben nog steeds moeite om volledig deel te nemen aan de samenleving.
5. **Integraal werken:** Het werken over de schotten van verschillende beleidsdomeinen heen komt moeizaam van de grond.
6. **Financiële belemmeringen:** Gemeenten ervaren financiële krapte, wat de uitvoering van het sociaal domein bemoeilijkt.

Het gemeentelijk Sociaal Domein, een uitdagende taak voor de toekomst

Maatschappelijke Ontwikkelingen

- **Demografische veranderingen:** De vergrijzing en het toenemende aantal chronisch zieken zullen de vraag naar ondersteuning vergroten.
- **Technologische vooruitgang:** Technologie kan de zelfredzaamheid vergroten, maar de implementatie blijft achter.
- **Economische factoren:** Flexibel werk en platformisering kunnen leiden tot een grotere vraag naar inkomensondersteuning.
- **Sociaal-culturele verschuivingen:** Veranderende normen en waarden beïnvloeden de zorg en ondersteuning.

Gevolgen van Corona

- **Welbevinden:** Corona heeft het mentaal welbevinden van veel mensen, vooral jongeren, negatief beïnvloed.
- **Arbeidsparticipatie en inkomen:** De economische impact van corona is groot in bepaalde sectoren, wat leidt tot werkloosheid en inkomensverlies.
- **Jeugd en gezin:** Schoolsluitingen hebben geleid tot leerachterstanden en verhoogde stress bij jongeren.
- **Vertrouwen in de overheid:** Het vertrouwen in de regering en lokale politiek is afgenomen.
- **Mantelzorg:** Mantelzorgers zijn meer belast door de verminderde professionele zorg tijdens de pandemie.
- **Gebruik van thuiszorg en ondersteuning:** Het gebruik van Wmo-ondersteuning is achtergebleven door de coronamaatregelen.

Het gemeentelijk Sociaal Domein, een uitdagende taak voor de toekomst

Lokale en Regionale Verschillen

- **Demografie:** Er zijn grote regionale verschillen in bevolkingssamenstelling en vergrijzing.
- **Gezondheid:** Gezondheidsverschillen tussen regio's beïnvloeden de vraag naar ondersteuning.
- **Armoede en arbeid:** Economische situatie en armoede variëren sterk tussen gemeenten.
- **Kracht van de lokale samenleving:** De beschikbaarheid van mantelzorgers en vrijwilligers verschilt per regio.
- **Gebruik van voorzieningen:** Het gebruik van sociaaldomeinvoorzieningen varieert sterk tussen gemeenten en wijken.

Gemeenten moeten hun beleid aanpassen aan deze lokale en regionale omstandigheden om beter in te spelen op de ondersteuningsbehoefte van burgers. Het benadrukt het belang van een realistische visie op de lokale kracht, prioritering van de meest kwetsbare groepen, en het faciliteren daar waar noodzakelijk van maatwerk.

De taakstelling voor de toekomst van het Sociaal Domein

- ▶ Het herstel van vertrouwen tussen overheid en burger.
- ▶ De invulling van een transparante toegang van stelsel(het opnieuw invullen van een inzichtelijk dienstverleningsmodel)
- ▶ Daar waar noodzakelijk maatwerk kunnen leveren.
- ▶ Het vereenvoudigen van het stelsel.
- ▶ Het stelsel rechtvaardiger en transparanter maken.
- ▶ De uitvoering van het stelsel beter laten aansluiten bij de mogelijkheden van de digitale snelweg (AI)
- ▶ Het zoeken van een evenwicht ~~tussen~~ rechtmatigheid en doelmatigheid bij de uitvoering van het stelsel.
- ▶ Het effecturen van een financiering van het stelsel dat beantwoordt aan het doel van de wetgeving.

Aan welke knoppen kunnen we draaien in het sociaal domein.

Uitgangspunt bij het draaien aan knoppen:

Bij het draaien aan de knoppen geldt het uitgangspunt dat de noodzakelijke zorg voor de burger in al zijn facetten op een kwalitatief aanvaardbaar wijze te allen tijden dient te worden verleend. Met andere woorden de uitvoering van de taakstelling in het Sociaal Domein wordt nimmer beperkt door een budgetteringsuitgangspunt.

Gemeentelijk financieel risico bij de uitvoering van de wettelijke hoofdtaken Sociaal Domein

- ▶ Gezien het verplichtend karakter van het verstrekken van uitkeringen, voorzieningen en zorg is de uitvoering van de drie systeemwetten voor de gemeente een financieel risico.
- ▶ Overschrijding van de verkregen rijksbudgetten dienen uit de algemene middelen van de gemeente te worden gecompenseerd.
- ▶ Er is bij overschrijding van budgetten slechts in zeer bijzondere situaties voor een beperkt aantal taken een rijkscompensatieregeling, die op basis van het gemeentelijk solidariteitsbeginsel wordt gefinancierd.

De knoppen !! (1)

Algemeen

- ▶ Het inregelen van een effectieve en efficiënte toegang van het Sociaal Domein(invulling van een geprofessionaliseerde diagnose/intake gecombineerd met een preventieve invulling van handhaving)
- ▶ Het zorgdragen voor een dienstverlenings-model in het Sociaal Domein, waarin de verhouding tussen gemeentelijke overheid en burger volgens de uitgangspunten van wederkerigheid wordt gerealiseerd.
- ▶ Het realiseren van een transformatie van de uitvoering van de taakstellingen van het Sociaal Domein, waarbij recht wordt gedaan aan het herstellen van het vertrouwen tussen overheid en burger(zie hiervoor de geformuleerde uitgangspunten in de Participatiewet in balans en de hervorming agenda's)

De knoppen!!(2)

Algemeen

- ▶ Het hanteren van een inkoopmodel waarbij een gezamenlijke verantwoordelijkheid ontstaat tussen opdrachtgever (gemeente) en uitvoerder(bijv. zorginstelling, reïntegratieorganisatie)
- ▶ Het invoeren van professioneel/effectief contractmanagement, waarbij inzichtelijk informatie voorhanden is, waardoor het duidelijk is wanneer er sprake is van een interventiemoment (sturen op afspraken, resultaten en doelstellingen)

De knoppen!!(3)

Algemeen

- ▶ Daar waar mogelijk de burger aanspreken op een financiële verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid (een ieder heeft recht op een perspectiefvol leven, daar waar dat leven zelf niet kan worden vormgegeven zal de publieke overheid de inwoner faciliteren en begeleiden)
- ▶ De afweging maken om op onderdelen van de taakstelling van het Sociaal Domein regionaal of boven regionaal te gaan samenwerken. De gemeentelijke autonomie niet als uitgangspunt nemen, maar een zoektocht maken naar efficiency en effectiviteit met andere partners.
- ▶ De uitvoering ontbureaucratiseren, bijvoorbeeld eerst kiezen voor algemene voorzieningen, resultaatgericht uitvoeren, vereenvoudigd diagnosticeren, vereenvoudiging van de klantreizen etc.

Als voorbeeld het draaien aan knoppen bij werk en inkomen; de uitvoering van de Participatiewet (in Balans)

Op gelijke wijze kan men deze onderwerpen toepassen op de andere
systeemwetten die binnen het gemeentelijk van het sociaal domein worden
uitgevoerd(WMO, Jeugdwet, WGS, Wet Inburgering)

Concrete invulling van de dienstverlening bij de uitvoering van de Participatiewet om de bestaanszekerheid van een inwoner beter te kunnen faciliteren(1)

Het herzien van de klantreis;

Deze kan in vele gevallen efficiënter en effectiever worden georganiseerd, m.n. bij het stellen van de diagnose, de invulling van de preventie bij de poort, het valideren en verifiëren van gegevens, het verminderen van de overdrachtsmomenten, het splitsen van het klantenbestand op basis van zorg en afstand tot de arbeidsmarkt en matching en maatschappelijke participatie.

Het klantbestand van de Participatiewet bij de gemeenten ondergaat geleidelijk een verandering, terwijl de klantreis van de Participatiewet bij deze verandering niet wordt heroverwogen (instroom asielstatushouders, beperkte toename van jongeren, meer inwoners met een zorgbestand, geleidelijke veroudering van het bestand , steeds meer personen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt)

Concrete invulling van de dienstverlening bij de uitvoering van de Participatiewet om de bestaanszekerheid van een inwoner beter te kunnen faciliteren(2)

De basis op orde:

- ▶ De uitvoeringsorganisatie dient op orde te zijn, hiermee ontstaat een zekerheid voor de inwoner m.b.t. het functioneren van de uitvoeringsorganisatie (management, informatie, automatisering, processing, besluitvorming, personeelsbeheer en financiën)
- ▶ De toegang tot het sociaal domein dient transparant te zijn.
- ▶ Het beheer van het sociaal domein dient inzichtelijk te zijn, de wijze van gegevens- data en dossierbeheer dient niet ter discussie te staan.
- ▶ De gemeente dient periodiek de thermometer in de uitvoeringsorganisatie te steken en in de spiegel te kijken en zich de vraag te stellen of men voldoet aan de gestelde taken en doelen.
- ▶ Er zal op gemeentelijk niveau geïnvesteerd moeten worden in verandermanagement, zodat de gemeentelijke uitvoeringsorganisatie invulling kan geven aan de veranderingen van de maatschappelijke omgeving(de uitvoering van de Participatiewet is gespiegeld aan de veranderingen in de maatschappij)

Concrete invulling van de dienstverlening bij de uitvoering van de Participatiewet om de bestaanszekerheid van een inwoner beter te kunnen faciliteren(3)

De heroverweging van de besteding van het re-integratie budget van de gemeente(zie ook conclusies rapport “Vertrouwen in de bijstand ”SCP):

- ▶ De gelden worden veelal ingezet voor re-integratie doeleinden, terwijl de behoeften van een gedeelte van het bestand maatschappelijke participatie is.
- ▶ De besteding van de gelden zou ook veel meer moeten worden gebaseerd op een kosten baten analyse. Wat levert het re-integratiebeleid op de korte, midden en lange termijn op.
- ▶ De inzichtelijkheid van de inspanning ten opzichte van de opbrengst van de re-integratie is vaak bij de bedrijfsvoering van het uitvoeringsorgaan afwezig, hierdoor kan het zijn dat er een onevenwichtige besteding van de gelden aan de orde is.
- ▶ Een gelijke verdeling qua inspanning en besteding van de gelden over het bestand zou een uitgangspunt dienen te zijn bij de beleidsvorming. De kansarmen worden vaak gedurende het verblijf in de Participatiewet kanslozer, veelal door een gebrek aan aandacht en beleidsinspanning.
- ▶ Bij de heroverweging van de besteding van het re-integratiebudget zou nu reeds geanticipeerd kunnen worden op de uitgangspunten van de Participatiewet in Balans.

Concrete invulling van de dienstverlening bij de uitvoering van de Participatiewet om de bestaanszekerheid van een inwoner beter te kunnen faciliteren(4)

De investering in de personele uitvoering van de Participatiewet:

- ▶ De gewijzigde inzichten m.b.t. de uitvoering van de Participatiewet (Participatiewet in Balans) vergt een investering in het personeel.
- ▶ Het maken van een belangenafweging m.b.t. het vaststellen van het recht, de intensivering van de vaardigheden, het hanteren van een uitvoering in de combinatie van re-integratie en maatschappelijke participatie, zal vorm moeten worden gegeven in training en scholingsprogramma voor het personeel (zie spoor 3 van de Participatiewet in Balans, de leeragenda van de VNG)

Concrete invulling van de dienstverlening bij de uitvoering van de Participatiewet om bestaanszekerheid van een inwoner beter te kunnen faciliteren(5)

De besteding van het budget bijzondere bijstand:

- ▶ De heroverweging van de besteding van het budget bijzondere bijstand(zie onlangs verschenen rapport FNV m.b.t. inkomensverschillen tussen gemeenten veroorzaakt door de verstrekking van bijzondere bijstand)
- ▶ De invulling van de draagkrachtcriteria en het in kaart brengen van de beoogde doelen bij de verstrekking en voorzieningen.
- ▶ Het in kaart brengen van de onderbenutting en de invulling van de informatievoorziening.
- ▶ Het overwegen van categorale voorzieningen boven specifieke voorzieningen (eventueel in samenwerking of middels contractering van een private partner)

Concrete invulling van de dienstverlening bij de uitvoering van de Participatiewet om de bestaanszekerheid van een inwoner beter te kunnen faciliteren(6)

De intensivering van het beleid voor uitkeringsgerechtigden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt(zie bijv. de impulsgeleden)

- ▶ Een sluitende keten in het gemeentelijk sociaal domein vormgegeven voor personen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt, beginnende bij de scholen, het sociaal ontwikkelbedrijf, de leerwerklijnen, huisvesting en gezond leven, zorg en de matching naar de private en publieke arbeidsmarkt(het invullen van het toevoegen van waarde voor het invullen van een perspectiefvol leven) Deze overall visie en uitvoering voor deze groep uitkeringsgerechtigden in de Participatiewet ontbreekt bij een aantal gemeenten, waardoor veel schade wordt toegebracht aan de levensverwachting van deze inwoners.
- ▶ Wat is de beoogde toekomst van de gemeente voor haar sociaal ontwikkelbedrijf, op welke wijze zal het bedrijf een taak gaan vervullen bij de maatschappelijke participatie, de re-integratie en matching naar de arbeidsmarkt En wordt de sociale keten gesloten voor een aantal inwoners die een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben.

Concrete invulling van de dienstverlening bij de uitvoering van de Participatiewet om de bestaanszekerheid van een inwoner beter te kunnen faciliteren(7)

Subsidiebeleid doorlichten op effectiviteit

- ▶ De gemeentelijke subsidiegelden die betrekking hebben op het maatschappelijke participeren dienen bij voortduring te worden heroverwogen en te worden afgezet tegen de veranderende maatschappelijk ontwikkelingen.
- ▶ Het spiegelen van het subsidieboek van de gemeente zal een rol moeten spelen bij het vormgeven van het gemeentelijk sociaal beleid. De organisaties die subsidies ontvangen spelen een rol bij het vormgeven van de bestaanszekerheid van de inwoner. (jeugdfonds, voedselbank, loket geldzaken , etc.)

Conclusies

1

Er is behoefte aan een overall gemeentelijke visie op de toekomst van het sociaal domein voor de komende 5-10 jaar.

2

De visie dient gepaard te gaan met een gemeentelijke realiteitszin m.b.t. de knoppen waaraan men kan draaien.

3

Er dient focus in het gemeentelijk sociaal beleid te worden aangebracht, zodat versnippering en verspilling van geld en aandacht wordt voorkomen.

4

De visie dient vertaald te worden in een spoorboekje waarin stapsgewijs de realisatie van het gemeentelijk beleid is weer gegeven.

Ray Geerling
MANAGEMENT & CONSULTANCY

Bedankt voor uw aandacht

